

Кулеба Вероніка Іллівна

здобувач вищої освіти ступеня
бакалавра ННПП НАВС

Науковий керівник:

Кубарєва Ольга Володимирівна

професор кафедри кримінальної
юстиції ННПП НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах трансформації правової системи України імплементація міжнародних стандартів є фундаментальною гарантією справедливого суду. Серед ключових аспектів цієї трансформації особливе місце посідає поняття та застосування міжнародних стандартів доказування у кримінальному процесі. Вони відіграють важливу роль у формуванні доказів та їх використанні під час ухвалення кримінальних процесуальних рішень. Особливо це актуально зараз в умовах воєнного стану, питання доказування через призму практики ЄСПЛ набуває першочергового значення, адже саме дотримання міжнародних стандартів забезпечує довіру суспільства до системи правосуддя.

Сьогодні важливість питання імплементації міжнародних стандартів доказування в Україні зумовлена низкою чинників. По-перше, це необхідність забезпечення фундаментальних прав та свобод людини у кримінальному провадженні, що безпосередньо залежить від високих стандартів доказування. По-друге, враховуючи особливості сучасного стану та прагнення України до європейської інтеграції, особливого значення набуває впровадження досвіду Європейського суду у національне законодавство, що передбачає першочергове дотримання допустимості доказів та справедливості суду.[3, с.173]

Правова природа стандартів доказування в українському кримінальному процесі визначається вимогами міжнародних договорів, що формують єдиний формат верифікації фактичних даних, це дієвий механізм обмеження державного свавілля, у ході здійснення кримінального провадження. Впровадження цих стандартів забезпечує легітимність кожної процесуальної дії, від початкового розслідування до моменту вирішення справи по суті.

Одним із центральних елементів цієї системи є стандарт поза розумним сумнівом, цей принцип гарантує не засудження особи за відсутності вирішальних доказів. Згідно з ним, обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях чи здогадках, якщо у суду залишається хоча б один обґрунтований сумнів у винуватості особи, рішення має ухвалюватися на її користь, цей стандарт, прямо закріплений у статті 17 КПК України. З чого

впливає, що докази повинні бути переконливими, щоб будь-які сумніви, які можуть залишитися, не були обґрунтованими сумнівами, оскільки докази перетнули поріг розумного сумніву. Цей елемент докорінно змінює логіку судового розгляду, вимагаючи від сторони обвинувачення бездоганної доказової бази.[4, с.289]

Паралельно з цим, особливої ваги набуває міжнародна концепція плодів отруєного дерева, яка була сформульована Європейським судом з прав людини. Відповідно до цієї доктрини, якщо джерело доказів є неналежним, то всі докази, отримані з його допомогою, також будуть вважатися неналежними. Таким чином, якщо первинна процесуальна дія, була отримана з порушенням закону, то і всі його похідні докази не можуть бути використані для обґрунтування вини особи в суді. Недопустимими є докази, здобуті завдяки інформації, яка отримана внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.[5]

Так, у рішенні по справі «Нечипорук і Йонкало проти України» ЄСПЛ зазначив, що докази, отримані в кримінальному провадженні з порушенням встановленого порядку, призводять до його несправедливості в цілому, незалежно від, їх доказової сили.[2]

Зміст цієї концепції був імплементований у ст. 87 КПК, вона прямо забороняє використовувати докази, здобуті з порушенням прав та свобод людини. Також в статті прямо зазначено що будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини визнаються недопустимими.[1]

Отже, імплементация міжнародних стандартів доказування є невід'ємною умовою побудови справедливої системи правосуддя в Україні, особливо в умовах сучасних безпекових викликів. Утвердження стандарту поза розумним сумнівом та послідовне застосування доктрини плодів отруєного дерева, закріплених у статтях 17 та 87 КПК України, виступають надійним запобіжником від державного свавілля. Дотримання цих критеріїв допустимості доказів і врахування практики ЄСПЛ дозволяють забезпечити легітимність кожної процесуальної дії та гарантувати захист фундаментальних прав людини на всіх етапах кримінального провадження.

Список використаних джерел:

- 1.Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://surl.luh.gov.ua/neqabm>
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява № 42310/04). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text
- 3.Т. Г. Фоміна, С. А. Чиж Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України. *Форум права*. 2025. Вип. 82 (2). С. 172-181.
- 4.Снігур М. Стандарт доведення «Поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: аналіз національного та міжнародного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 83. С. 287-291.

5.Студенников С. Доктрина «плодів отруйного дерева»: як її застосовують суди. *Судово-юридична газета*. 2019. URL: <https://surl.li/evzitic>

Кучер Іван Олександрович

аспірант науково-дослідного
інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В.В.
Сташиса НАПрН України

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ В УКРАЇНІ ПРОХАНЬ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Набрання чинності для України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – РС МКС) з 1 січня 2025 року та посилення взаємодії із Міжнародним кримінальним судом актуалізували питання дотримання прав людини під час виконання прохань МКС.

Розвиток міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях не може здійснюватися за рахунок прав людини, дотримання яких є необхідною умовою законності процесуальних рішень та процедур [1]. Серед таких прав чільне місце посідає гарантоване ст. 59 Конституції України право кожного на професійну правничу допомогу [2]. Під час виконання прохань МКС реалізація цього права стикається з низкою питань, зокрема щодо визначення порядку забезпечення правничої допомоги, співвідношенням обсягу прав, передбачених національним законодавством та РС МКС для різного кола осіб.

Гарантування ефективного правового захисту є однією з основних засад як національного, так і міжнародного кримінального судочинства [3], а право на захист у кримінальних провадженнях має характер звичаєвої, загальної та невідокремлюваної норми [4]. Проте окремі його елементи можуть тлумачитися з урахуванням особливостей юрисдикції конкретного міжнародного суду.

РС МКС закріплює мінімальні гарантії належної правової процедури [5, с. 604], зокрема щодо прав осіб під час розслідування (ст. 55), прав обвинуваченого, включаючи право на захисника, (ст. 67) та прав потерпілих, у тому числі право на юридичне представництво (ст. 68 та ін.) [6]. Однак РС МКС визначає право на правничу допомогу для вужчого кола осіб, ніж ст. 59 Конституції України та окремі норми КПК України. На національному рівні право на правничу допомогу, гарантоване ст. 59 Конституції України, розуміється ширше – як можливість будь-якої особи вільно отримувати допомогу з юридичних питань незалежно від характеру її правовідносин з державними органами [7].

У кримінальному процесі право на правничу допомогу реалізується через систему норм КПК України у двох площинах. У площині